

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ПРАВ ВИМОГИ ЗА ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Анотація. У статті запропоновано уніфіковані механізми оцінки прав вимоги за дебіторською заборгованістю, що виникла внаслідок здійснення банком господарської діяльності. Запропонований алгоритм оцінки відповідає вимогам чинного законодавства щодо здійснення професійної оціночної діяльності в Україні, національним і міжнародним стандартам оцінки та вимогам положень Національного банку України про порядок визначення розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Обґрунтовано застосування методу непрямой капіталізації доходу (дисконтування грошового потоку) без визначення вартості реверсії під час проведення оцінки ринкової вартості прав вимоги за дебіторською заборгованістю. Запропонована модель оцінки дозволяє визначити не тільки вартість прав вимоги зобов'язань за конкретною дебіторською заборгованістю, але і за сформованим портфелем дебіторської заборгованості за мінімальних витрат та в умовах недостатньої інформації відносно об'єкта оцінки.

Ключові слова: ринкова вартість, дебіторська заборгованість, оціночні процедури, підхід до оцінки, ставка дисконтування, принципи оцінки, експозиція під ризиком, ймовірність дефолту, середньоочікувана частка витрат коштів у випадку дефолту.

Summary. The article proposes unified mechanisms for assessing claims rights for accounts receivable that arose as a result of the bank's economic activity. The proposed evaluation algorithm meets the requirements of the current legislation on the implementation of professional valuation activities in Ukraine, national and international valuation standards, and the requirements of the National Bank of Ukraine on the procedure for determining the amount of credit risk under active banking operations. The application of the method of indirect capitalization of income (discounting of cash flow) without determining the value of a reversal, when assessing the market value of claims for receivables is substantiated. The proposed model of estimation allows to determine not only the value of rights of the requirement of obligations on a specific receivable, but also on the formed portfolio of receivables, at minimal expenses and in conditions of insufficient information regarding the object of evaluation.

Key words: market value, receivables, valuation procedures, approach to valuation, discount rate, valuation principles, exposure at default, probability of default, loss given default.

Постановка проблеми. Погіршення фінансово-економічної ситуації в Україні, а також подальше виведення Нацбанком з ринку неплатоспроможних банків (у три банки введена тимчасова адміністрація, дев'яносто банків перебувають у стадії ліквідації) вимагає розробки уніфікованої методики оцінки ринкової вартості прав вимоги за дебіторською заборгованістю комерційного банку.

В теперішній час не існує загальноприйнятої методики аналізу та оцінки дебіторської заборгованості, незважаючи на те, що існує досить великий попит на цю послугу з боку організацій всіх форм власності. Рекомендації із вказаної проблеми, що зустрічаються в економічній літерату-

рі, носять, як правило, загальний характер і не можуть бути використані для проведення аналітичної роботи і кількісної оцінки заборгованості конкретного дебітора.

Використання під час аналізу та оцінки дебіторської заборгованості міжнародного досвіду також практично неможливо, тому що в розвинених країнах проблема неплатежів стоїть не так гостро, як в Україні. Боргові зобов'язання іноземних компаній існують, як правило, у формі векселів, облігацій та інших цінних паперів, здатних вільно обертатися на біржовому і позабіржовому ринках. Проблема оцінки дебіторської заборгованості, таким чином зводиться головним чином, до оцінки цінних паперів.

© Д. М. Артеменко, 2017

Бібліографія ДСТУ:

Артеменко Д. М. Розвиток методичного забезпечення проведення оцінки ринкової вартості прав вимоги за дебіторською заборгованістю комерційного банку / Д. М. Артеменко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2017. — № 3 (39). — С. 97–104.

References (APA):

Artemenko, D. M. (2017). *Rozvytok metodychnoho zabezpechennia provedennia otsinky rynkovoї vartosti prav vymohy za debitorskoїu zaborhovanistiu komertsiihoho banku* [Development of methodological providing of assessment of market value of the rights of requirements for the debt registration of commercial bank]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 3 (39), 97–104 (in Ukr.).

Отже, проблема оцінки дебіторської заборгованості та застосовуваних для вирішення цього завдання аналітичних процедур на сьогодні в Україні практично не розроблена. Це обумовлюється й тим, що боргові зобов'язання боржника перед кредитором є особливим видом активів, основою яких є права на здобуття певних економічних благ. Вартість права вимоги є результатом аналізу безлічі чинників, при цьому сума заборгованості — один із основних, але не єдиний чинник вартості права вимоги заборгованості. Недивлячись на наявність публікацій з цієї проблематики, що висвітлюють загальні методичні основи оцінки певного об'єкта, в сучасній оцінній практиці залишається безліч невирішених питань. Насамперед, в умовах банківської кризи необхідно розробити модель визначення вартості права вимоги дебіторської заборгованості комерційного банку, що виникла внаслідок його господарської діяльності у специфічних умовах, пов'язаних з метою оцінки, статусом кредитора (банка) і відсутністю достатньої інформації відносно об'єкта оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовій оцінці боргових зобов'язань присвятили наукові праці низка таких вітчизняних вчених та практиків: Н. Зудіна, С. Кузнецова, Ю. Дехтяренко, Л. Черненко, В. Ларцев, Н. Лебідь, Я. Маркус, О. Мендрул, С. Сівець, С. Скринько, Ф. Пузій, а також зарубіжних — А. Дамодаран, В. Грибовський, А. Грязнова, А. Грегорі, Ф. Еванс, Ю. Козир, В. Михайлець, О. Стоянова, Т. Харрісон, П. Лазарев.

З метою мінімізації відхилень розрахункової вартості боргу від її реальної величини С. А. Кузнецова [9] запропонувала комплексний підхід до оцінювання дебіторської заборгованості, що базується на коригуванні первісної вартості дебіторської заборгованості відповідно до коефіцієнта часу.

П. Ю. Лазарев запропонував модель на основі лінійного регресійного рівняння, яка описує залежність між факторами ризику та ймовірністю повернення боргу [10]. Але оскільки реальні економічні взаємозв'язки набагато складніші, то

припущення про наявність універсальних залежностей не відповідає дійсності. Тому для кожного масиву даних потрібно будувати окрему регресійну модель, що на практиці дуже ускладнює розрахунки.

Враховуючи значний внесок вчених у формування методичного забезпечення фінансової оцінки майнових прав, варто зауважити про недостатність розкриття питання оцінки права вимоги дебіторської заборгованості, що виникає внаслідок здійснення банком господарської діяльності у специфічних умовах, пов'язаних з метою оцінки, статусом кредитора (банка) і браком достатньої інформації відносно об'єкта оцінки.

Метою статті є обґрунтування та апробація уніфікованих механізмів оцінки вартості права вимоги дебіторської заборгованості комерційного банку за мінімальних витрат часу та в умовах недостатньої кількості інформації відносно об'єкта оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед, потрібно з'ясувати сутність поняття «дебіторська заборгованість». У наш час існують різні підходи до визначення сутності цього поняття. Так, Н. Ю. Зудіна визначає поняття «дебіторська заборгованість» як право організації на поступлення фінансових і нефінансових активів, яке виникає із зобов'язань юридичних та фізичних осіб в процесі господарської діяльності. Л. В. Черненко вважає, що дебіторська заборгованість є правами (вимогами), що належать продавцю (постачальнику) як кредитору на отримання боргів контрагентами, та фінансовим ресурсом, що тимчасово вилучений із кругообігу і підлягає поверненню в майбутньому [11, с. 24–36].

Т. В. Момот ототожнює дебіторську заборгованість із безвідсотковою позикою контрагентам.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (далі — П(С)БО 10) — це один із основних документів, нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що розкриває поняття «дебіторська заборгованість», дає основні визначення (табл. 1), визначає методологічні засади її

Таблиця 1

**Основні терміни та їх визначення згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»
(Положення № 237 від 08.10.1999 р., поточна редакція від 09.08.2013 р.).**

Терміни	Визначення
Безнадійна дебіторська заборгованість	поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності
Дебітори	юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів
Дебіторська заборгованість	сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату
Сумнівний борг	поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником
Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості	сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів

визнання та оцінки. Економічно обґрунтована класифікація понять — важлива складова ефективного прийняття рішень. Правильно побудована класифікація відображає найбільш суттєві зв'язки між об'єктами поняття, допомагає орієнтуватися в множині цих об'єктів, дає можливість встановити властивості, що є важливими для використання в теорії та на практиці.

Варто зауважити, що згідно з П(С)БО 10 дебіторська заборгованість — це актив. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» дають таке визначення поняттю «актив»: ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [6]. Щодо активів відомо дві концепції — ресурсна і правова, які були досліджені В. В. Галасюком. За першою, активи розглядаються як ресурси, за другою — як права на ці ресурси. В. В. Галасюк висловлює думку, що активи є правами на ресурси, а не ресурсами. Автор пропонує модифікувати визначення активів, замінивши у ній формулювання «ресурси» на формулювання «права на ресурси». Таким чином, доцільно говорити про права вимоги за дебіторською заборгованістю.

Облікова політика банку спрямована на дотримання мінімальних та обґрунтованих розмірів дебіторської заборгованості, достовірної оцінки її стану та своєчасне створення резервів під нестандартну заборгованість, організацію чіткого бухгалтерського обліку і контролю за її станом, достовірне її відображення у фінансовій звітності, вивільнення коштів, відвернутих у таку заборгованість, та своєчасне визнання витрат банку за принципом відповідності.

При визначенні методологічного підходу до оцінки прав вимоги необхідно враховувати наявність і достовірність потрібних для цього вихідних даних та іншої інформації. Саме тому, на нашу думку, порівняльний підхід не може бути застосований для оцінки вартості права вимоги з таких міркувань:

— по-перше, виконавцеві недоступна інформація про ринок продажу прав вимоги зобов'язань

за дебіторською заборгованістю у подібних ринкових умовах;

— по-друге, інтерпретація даних про аналогічні угоди вимагає залучення великого обсягу інформації про об'єкти порівняння (щодо строку заборгованості, ступеня ризику, строку прострочення виконання зобов'язання і т. ін.), яку практично неможливо в достатньому обсязі отримати, не будучи пов'язаною з учасниками аналогічних угод особою (з цієї причини ймовірним учасникам угоди, що моделюється в процесі оцінки, така інформація теж, напевне, не була б доступна).

Природа боргових зобов'язань обумовлює відсутність чинників їх зносу і не передбачає витрат на відтворення. Тому використання витратного підходу для оцінки боргових зобов'язань зводиться до визначення їх балансової величини з коректуванням на суму зобов'язань, за якими закінчився термін позовної давності тощо. З урахуванням вказаного вище витратний підхід в процесі визначення вартості права вимоги зобов'язання не використовується.

Доходний підхід забезпечує можливість отримання корисного, в контексті визначення вартості оцінюваного майна, орієнтиру, а саме доходності яку може отримати потенційний інвестор. Метод дисконтування грошових потоків в рамках дохідного підходу дозволяє визначити вартісний вираз потенційних вигод, що можуть бути отримані покупцем майнових прав.

Також цей підхід єдиний з усіх загальновизнаних підходів дозволяє побудувати модель оцінки, що враховує специфіку об'єкта оцінки та наявні обтяження оцінюваних майнових прав. З цієї причини лише в межах доходного підходу можуть бути отримані реалістичні орієнтири щодо ринкової вартості оцінюваних майнових прав. Під час застосування доходного підходу використовується метод непрямої капіталізації доходу (дисконтування грошового потоку) без визначення вартості реверсії.

У процесі оцінки дебіторської заборгованості проводиться розподіл заборгованості на фінансову та господарську дебіторські заборгованості. Розподіл проводиться відповідно до суті операції та обліку операції в банку (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація дебіторської заборгованості за об'єктами, щодо яких вона виникла¹

Вид дебіторської заборгованості	Номери рахунків відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України
Фінансова дебіторська заборгованість	1811, 1812, 1819, 2800, 2801, 2802, 2809, 3540, 3541, 3548, 3570, 3578, 3579, 3710
Господарська дебіторська заборгованість	3510, 3519, 3550, 3551, 3552, 3559

¹ Джерело: Рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 2707 від 08 грудня 2016 року «Про затвердження Методики оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних».

Ринкову вартість прав вимоги за дебіторською заборгованістю доцільно розраховувати за нижченаведеним алгоритмом:

1. Розраховується кількість календарних днів прострочення боргу за фінансовою дебіторською заборгованістю та кількість календарних днів визнання дебіторської заборгованості за господарською діяльністю в балансі банку. Розрахунок кількості календарних днів прострочення боргу за заборгованістю, яка обліковується за балансовими рахунками групи «Дебетові суми до з'ясування», починається з п'ятого робочого дня після дня спи-

сання коштів з рахунку банку [5]. Якщо за фінансовою дебіторською заборгованістю прострочки немає, то розраховується строк від дати оцінки до дати погашення боргу, передбаченої договором або правилами здійснення операцій/розрахунків, установлених законодавством України та внутрішньобанківськими положеннями.

2. Визначається ймовірність дефолту (PD_f) за непростроченою фінансовою дебіторською заборгованістю боржників — юридичних та фізичних осіб на підставі класу боржників згідно з табл. 3 та 4.

Таблиця 3

Діапазони значень коефіцієнта PD_f боржника-юридичної особи¹

№ з/п	Клас боржника-юридичної особи	Діапазони значень коефіцієнтів PD_f
1	1	0,005–0,009
2	2	0,01–0,019
3	3	0,02–0,03
4	4	0,04–0,06
5	5	0,07–0,10
6	6	0,11–0,17
7	7	0,18–0,32
8	8	0,33–0,59
9	9	0,60–0,99
10	10	1

Таблиця 4

Діапазони значень коефіцієнта PD_f боржника-фізичної особи¹

№ з/п	Клас боржника-фізичної особи	Діапазони значень коефіцієнта PD_f	
		грн.	ін. вал.
1	1	0,005–0,15	0,005–0,17
2	2	0,16–0,40	0,18–0,44
3	3	0,41–0,76	0,45–0,80
4	4	0,77–0,99	0,81–0,99
5	5	1,0	1,0

Процес визначення класу боржника — юридичної та фізичної особи детально розкрито у роботі [12].

3. Визначається ймовірність дефолту (PD_e) за простроченою фінансовою дебіторською заборгованістю та господарською дебіторською заборгованістю боржників — юридичних та фізичних осіб на підставі строку прострочки/визнання заборгованості згідно з табл. 5.

Як бачимо з табл. 5, діапазон значень показника ймовірності дефолту (PD_e) за простроченою фінансовою дебіторською заборгованістю та господарською дебіторською заборгованістю, строк прострочки/визнання яких становить до трьох місяців, знаходиться у значному діапазоні від 0 до 0,99. Тому постає завдання побудови неперервної функціональної залежності коефіцієнта ймовірності дефолта від строку прострочення/визнання

Таблиця 5

Діапазони значень коефіцієнта PD_e за простроченою фінансовою дебіторською заборгованістю та господарською дебіторською заборгованістю боржників — юридичних та фізичних осіб¹

№ з/п	Кількість календарних днів прострочення боргу за фінансовою дебіторською заборгованістю/кількість календарних днів визнання дебіторської заборгованості за господарською діяльністю в балансі банку	Діапазони значень коефіцієнтів PD_e
1	від 0 до 90	0,00–0,99
2	понад 90	1

¹ Джерело: розроблено автором з урахуванням рекомендацій Постанови Національного банку України № 351 від 30 червня 2016 року «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями».

дебіторської заборгованості. Видається можливим аналітично задати цю залежність взагалі таким виразом:

$$PD_e = th(T) = \frac{e^T - e^{-T}}{e^T + e^{-T}} = \frac{e^{2T} - 1}{e^{2T} + 1}, \quad (1)$$

де th — гіперболічний тангенс; T — строк прострочення/визнання дебіторської заборгованості; $e = 2,71828$ (const).

Враховуючи, що значення цієї функції на відрізьку від 0 до 90 днів повинні лежати в межах від 0 до 0,99, додатково введемо коефіцієнт масштабування.

Цей коефіцієнт обрахуємо за допомогою програми Microsoft Excel методом простої ітерації. Отже, вираз (1) з урахуванням коефіцієнта масштабування набуде виду:

$$PD_e = th\left(\frac{T}{34}\right) = \frac{e^{\frac{T}{34}} - e^{-\frac{T}{34}}}{e^{\frac{T}{34}} + e^{-\frac{T}{34}}} = \frac{e^{\frac{2T}{34}} - 1}{e^{\frac{2T}{34}} + 1}. \quad (2)$$

Для перевірки якості апроксимації за допомогою вбудованої функції Microsoft Excel розрахуємо коефіцієнт кореляції для множин значень, порохованих за допомогою апроксимаційної функції з певним коефіцієнтом масштабу та дискретно заданих значень відповідно до Положення про порядок формування й використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженого Постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р. [7] (табл. 6).

Таблиця 6

Перевірка апроксимаційної функції за допомогою коефіцієнта кореляції (розраховано автором)

Кількість календарних днів прострочення боргу	Значення показника ймовірності дефолту (PD_e)		Коефіцієнт кореляції
	Дискретно задане	Пороховане	
0	0	0	0,999095
30	0,2	0,199971	
90	0,5	0,542794	
180	0,8	0,838534	

Для наочності якості апроксимації, дані табл. 6 покажемо графічно на рис. 1.

Варто зазначити, що Постанова Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р. втратила чинність 01.01.2017 р., тому її дані використовуються тільки з метою перевірки якості апроксимаційної функції.

Як бачимо, апроксимаційна функція майже співпадає з дискретно заданою.

4. Оцінюється середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту (LGD) за дебіторською заборгованістю боржників — юридичних та фізичних осіб відповідно до даних табл. 7.

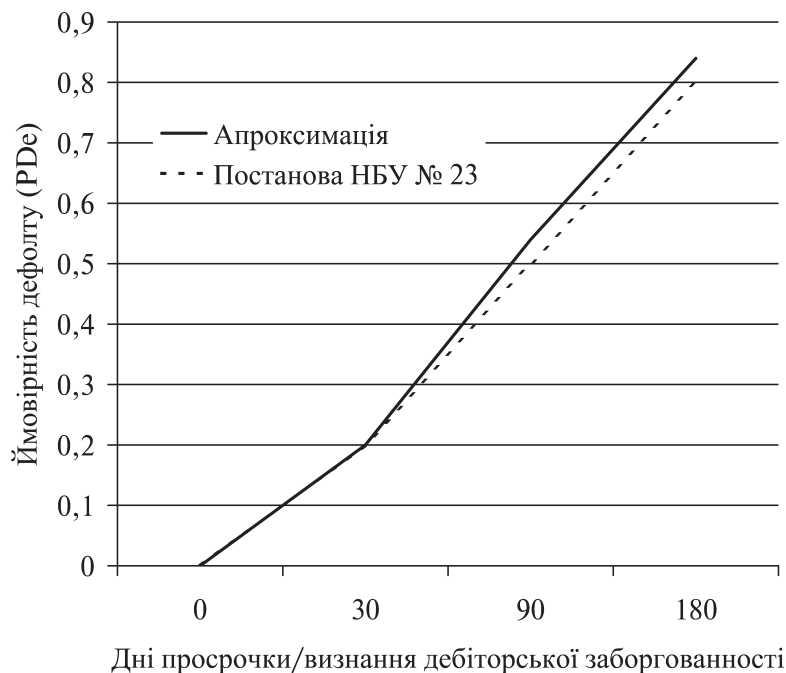

Рис. 1. Дискретно задана та апроксимаційна функції залежності ймовірності дефолту (PD_e) від строку прострочення/визнання дебіторської заборгованості (T) (авторське дослідження)

Діапазони значень коефіцієнта LGD боржників — юридичних та фізичних осіб¹

Діапазони значень коефіцієнта LGD для боржників-юридичних осіб		Діапазони значень коефіцієнта LGD для боржників-фізичних осіб	
грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.
0,85–0,95	0,91–1,00	0,80–0,95	0,85–1,00

5. Виходячи з накопиченого досвіду, пропонується ринкову вартість прав вимоги за непростроченою фінансовою дебіторською заборгованістю розраховувати за формулою:

$$V_m = \frac{D(1 - LGD \times PD_f)}{(1 + DR_c)^{t_f}}, \quad (3)$$

де V_m — ринкова вартість боргових зобов'язань; D — балансова вартість дебіторської заборгованості з урахуванням пені і штрафів; t_f — період дисконтування — період, впродовж якого очікуються надходження грошових потоків (строк від дати оцінки до дати погашення боргу, передбаченої договором або правилами здійснення операцій/розрахунків, установлених законодавством України та внутрішньобанківськими положеннями); PD_f — ймовірність дефолту за непростроченою фінансовою дебіторською заборгованістю боржників — юридичних та фізичних осіб на підставі класу боржника згідно з табл. 3 та 4; $LG D$ — середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту, звичайно розраховується у відсотках від розміру боргу відповідно до табл. 7; DR_c — відсоткова ставка депозитних корпорацій за новими депозитами, оприлюднена на офіційному сайті НБУ за останній місяць до дати оцінки з урахуванням валюти боргу. Варто зазначити, що вибір ставки дисконту на рівні доходності депозитів обумовлений тим, що ризики, характерні для оцінюваної дебіторської заборгованості, враховуються при визначенні ймовірності дефолту.

6. Виходячи з накопиченого досвіду та даних пункту 2 цієї статті, пропонується ринкову вартість прав вимоги за простроченою фінансовою

дебіторською заборгованістю та господарською дебіторською заборгованістю розраховувати за формулою:

$$V_m = \frac{D(1 - LGD \times th(T/34))}{(1 + DR_c)^{t_e}}, \quad (4)$$

де V_m — ринкова вартість боргових зобов'язань; D — балансова вартість дебіторської заборгованості з урахуванням пені і штрафів; DR_c — відсоткова ставка депозитних корпорацій за новими депозитами, оприлюднена на офіційному сайті НБУ за останній місяць до дати оцінки з урахуванням валюти боргу; $LG D$ — середньоочікувана частка втрат коштів у випадку дефолту, звичайно розраховується у відсотках від розміру боргу відповідно до табл. 7; th — гіперболічний тангенс; T — строк прострочення/визнання дебіторської заборгованості; t_e — період дисконтування — період, впродовж якого очікуються надходження грошових потоків, залежно від стану претензійної діяльності (табл. 8).

Прогнозування графіку грошових потоків (очікуваних надходжень кредитора) за простроченою фінансовою дебіторською заборгованістю та господарською дебіторською заборгованістю доцільно робити за станом претензійної діяльності (табл. 8).

Для оцінки вартості портфеля дебіторської заборгованості проводиться нижченаведена послідовність дій.

1. Портфель дебіторської заборгованості поділяється на два модифікованих підпортфеля:

- непростроченої фінансової дебіторської заборгованості;
- простроченої фінансової дебіторської заборгованості та господарської дебіторської заборгованості.

Таблиця 8

Строки отримання коштів, що залежать від стану претензійної діяльності (розроблено автором)

Претензійна процедура та її тривалість	Етап претензійної роботи	Строк отримання коштів, міс.
Направлення претензії (від початку прострочки 1–1,5 міс.)	Претензійна робота не проводилась	10–20
Очікування відповіді та подання до суду (1–2 міс.)	Направлені претензійні заяви та витримані строки для відповіді	9–18
Судовий розгляд справи (3–6 міс.)	Є рішення суду та розпочате виконавче провадження ДВС	6–12
Виконавче провадження ДВС (6–12 міс.)	—	0–6

¹ Джерело: розроблено автором з урахуванням рекомендацій Постанови Національного банку України № 351 від 30 червня 2016 року «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями».

2. У кожному підпортфелі обирається найбільша дебіторська заборгованість (20 % від загальної балансової вартості підпортфеля).

3. Визначаються вартості цих заборгованостей за формулами (3) та (4) відповідно до кожного підпортфеля.

4. За виокремленими дебіторськими заборгованостями розраховуються коефіцієнти співвідношення ринкової вартості до їх балансової вартості.

5. Для заборгованості, яка залишилась (не перераховувалась), ринкова вартість розраховується шляхом множення отриманих коефіцієнтів на їх балансову вартість.

6. Окремо розраховується безнадійна дебіторська заборгованість — заборгованість, яка відповідає ознакам, встановленим п. п. 14.1.11, п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України:

а) заборгованість за зобов'язаннями, щодо яких минув строк позовної давності;

б) прострочена заборгованість померлої фізичної особи, за відсутності у неї спадкового майна, на яке може бути звернено стягнення;

в) прострочена заборгованість осіб, які у судовому порядку визнані безвісно відсутніми, оголошені померлими;

г) прострочена заборгованість фізичної або юридичної особи, не погашена внаслідок недостатності майна зазначеної особи, за умови, що дії щодо примусового стягнення майна боржника не призвели до повного погашення заборгованості;

д) заборгованість суб'єктів господарювання, визнаних банкрутами у встановленому законом порядку або припинених як юридичні особи у зв'язку з їх ліквідацією. Така безнадійна дебіторська заборгованість оцінюється в одну гривню відповідно до п. 24 Постанови Кабінету Міністрів України №1440 від 10.09.2003 р. «Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» — «...У разі коли за результатами розрахунків вартість ліквідації становить від'ємну величину, її значення встановлюється у розмірі 1 гривні» [1].

Висновки. Метод дисконтування грошових потоків без розрахунку вартості реверсії в рамках доходного підходу — єдиний з усіх загальновизнаних методів, який дозволяє побудувати модель оцінки прав вимоги за дебіторською заборгованістю комерційного банку, що враховує специфіку об'єкта оцінки та наявні обтяження оцінюваних майнових прав.

Необхідно обов'язково розглядати формування грошових потоків у часі з урахуванням ймовірності дефолту — розміру кредитного ризику, що відображає ймовірність припинення виконання боржником/контрагентом своїх зобов'язань та рівня втрат (збитків) унаслідок цього дефолту, які врешті решт і формують їх вартість.

Обґрунтований вибір ставки дисконту на рівні доходності депозитів тому, що ризики, характерні для оцінюваної дебіторської заборгованості, враховуються при визначенні ймовірності дефолту.

Обґрунтовано застосування апроксимаційної функції гіперболічного тангенсу з коефіцієнтом масштабу для побудови неперервної функціональної залежності коефіцієнта ймовірності дефолта від строку прострочення/визнання дебіторської заборгованості.

Розглянуті підходи та методи оцінки відповідають чинному законодавству щодо здійснення професійної оціночної діяльності в Україні, а також національним і міжнародним стандартам оцінки і задовольняють вимогам положень Національного банку України про порядок розрахунку значення показника кредитного ризику.

Запропонована модель оцінки дозволяє визначити не тільки вартість прав вимоги зобов'язань за конкретною дебіторською заборгованістю, але і за сформованим портфелем дебіторської заборгованості, за мінімальних витрат та в умовах недостатньої інформації відносно об'єкта оцінки.

Література

1. Постанова КМ України № 1440 від 10.09.2003 р. «Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.
2. Методичні рекомендації до оцінки права вимоги зобов'язання, що виникає внаслідок здійснення банком кредитних операцій : Наказ № 1426 від 30.09.2011 р. [Електронний ресурс] / Фонд державного майна України. — 2011. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN68337.html.
3. Порядок оцінки права вимоги за зобов'язанням, що виникає внаслідок здійснення кредитної операції : Наказ № 866 від 29.05.2017 р. [Електронний ресурс] / Фонд державного майна України. — 2017. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0765-17>.
4. Методика оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних : Рішення № 2707 від 08.12.2016 р. [Електронний ресурс] / Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. — 2017. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0066-17/page>.
5. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» № 351 від 30.06.2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.
6. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (Положення № 237 від 08.10.1999 р., поточна редакція від 09.08.2013 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.help/law/237>.
7. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затверджене Постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
8. Міжнародні стандарти оцінки. Восьме видання / Международный Совет по стандартам оценки ; пер. з англ. С. О. Пузенка. — К. : АртЕк, 2008. — 432 с.
9. Кузнецова С. А. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в умовах антикризового регулювання стану підприємств

емств (на прикладі машинобудівних підприємств Запорізької області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / С. А. Кузнецова ; Терноп. акад. нар. госп-ва. — Тернопіль, 2002. — 23 с.

10. Лазарев П. Ю. Аналіз та оцінка дебіторської заборгованості в умовах антикризового управління : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.12 / П. Ю. Лазарев ; МГУ ім. М. В. Ломоносова. — Москва, 2006. — 24 с.

11. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // *Фінанси підприємств*. — 2003. — № 12. — С. 24–36.

12. Артеменко Д. М. Особливості визначення ринкової вартості прав вимоги за зобов'язаннями, що виникають внаслідок здійснення банком кредитних операцій з урахуванням розміру їх кредитного ризику / Д. М. Артеменко // *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. — 2017. — № 1 (37). — С. 84–93.

References

1. The Government of Ukraine (2003). On approval of the National Standard number 1 «General Principles of valuation of property and property rights». Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> (in Ukr.).

2. The State Property Fund of Ukraine (2011). Guidelines for assessment of the claim liabilities arising as a result of bank lending operations. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN68337.html (in Ukr.).

3. The State Property Fund of Ukraine (2017). The procedure for assessing the right to claim the obligation arising out of a credit transaction. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0765-17> (in Ukr.).

4. Deposit Guarantee Fund (2016). Methodology for valuation of bank assets classified as problematic or insolvent. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0066-17> (in Ukr.).

5. The National Bank of Ukraine (2016). On approval of the

definition of banks in Ukraine credit risk from active banking operations. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> (in Ukr.).

6. Ministry of Finance of Ukraine (1999). Accounting Standards (Standard) 10 «Accounts Receivable». Retrieved from <https://zakon.help/law/237> (in Ukr.).

7. The National Bank of Ukraine (2012). Regulation on the procedure for the formation and use by banks of Ukraine of reserves for reimbursement of possible losses through active banking operations. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12> (in Ukr.).

8. International Valuation Standards Council (2008). *Mizhnarodni standarty otsinky. Vosme vydannia* [International Valuation Standards. Eighth edition] (Trans. from English). Kyiv, Artek (in Ukr.).

9. Kuznetsova, S. A. (2002). Accounting and analysis of receivables under the conditions of crisis management of the state of enterprises (for example, machine-building enterprises of Zaporizhzhia oblast). Extended abstract of PhD dissertation (Economic sciences). Ternopil Academy of National Economy, Ternopil, Ukraine (in Ukr.).

10. Lazarev, P. Y. (2006). Analysis and estimation of accounts receivable under the conditions of crisis management. Extended abstract of PhD dissertation (Economic sciences). Moscow State University, Moscow (in Russ.).

11. Bilyk, M. (2003). *Upravlinnya debitors'koyu zaborhovanistyu pidpryyemstv* [Debt management of enterprises]. *Finansy pidpryyemstv*, 12, 24–36 (in Ukr.).

12. Artemenko, D. (2017). *Osoblyvosti vyznachennya rynkovoyi vartosti prav vymohy za zobov'yazannamy, shcho vynykayut vnaslidok zdiysnennya bankom kredytnykh operatsiy z urakhuvanniam rozmiru yikh kredytnoho ryzyku* [Features determine the market value of claims for liabilities arising as a result of bank lending operations given the size of their credit risk], *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (37), 84–93. (in Ukr.).